

Таїрова-Яковлева Т. Г. Іван Мазепа і Російська імперія. Історія «зради». — К.: Кліо, 2013. — 403 с.

Ім'я Тетяни Таїрової-Яковлевої — російського історика, доктора історичних наук, професора, директора Центру з вивчення історії України історичного факультету Петербурзького університету відоме спеціалістам ще з кінця 90-х рр. ХХ ст. завдяки монографіям «Гетьманщина в другій половині 50-х років ХVІІ століття: причини і початок Руїни. — К., 1998» та «Руїна Гетьманщини: від Переяславської ради-2 до Андрусівської угоди (1659-1667 рр.). — К., 2003». І ось маємо нове дослідження — «Іван Мазепа і Російська імперія. Історія «зради». — К., 2013».

Уперше праця побачила світ російською мовою у Москві 2011 року, а через два, тобто 2013-го, у перекладі Ю. Мицика українською. Маємо рідкісний випадок, коли представник російської історичної науки протягом півтора десятка років не просто досліджує концептуальні проблеми історії України, а намагається всупереч імперським стереотипам об'єктивно трактувати їх.

У книзі про І. Мазепу авторка намагається дати відповідь на найпоширеніший стереотип-фальшивку: був він зрадником чи ні. Вона розглядає обставини приходу Мазепа до влади, його стосунки з Петром І, внутрішню політику, особисті і ділові взаємини зі старшиною й оточенням російського царя, а також аналізує причини переходу Мазепа до шведів й інші. Зробити це було зовсім не просто, адже гетьман Іван Мазепа ще за життя зажив європейської слави, про нього писала тогочасна преса, складали вірші, поеми, створювали драми, оповідання, повісті, романи; малювали портрети та гравюри, писали музичні твори. Наукова Мазепіана теж налічує десятки монографій і сотні статей, серед яких не можна не згадати класичних праць Д. Бантиш-Каменського «Жизнь Мазепы», М. Костомарова «Мазепа», Б. Крупницького та О. Оглоблина «Гетьман Іван Мазепа та його доба», І. Борщака й Р. Мартеля «Мазепа» та ін. В останні десятиліття видано унікальні збірки джерел: «Універсали Івана Мазепа», «Доба гетьмана Івана Мазепа в документах», «Листи Івана Мазепа», побачили світ дослідження В. Шевчука «Просвічений володар», С. Павленка «Іван Мазепа як будівничий української культури», «Міф про Мазепу», «Оточення гетьмана Мазепа: соратники та прибічники», «Іван Мазепа» і ряд інших.

Лише перелік цих авторів та їх праць засвідчує, що Т. Таїровій-Яковлеві потрібно було знайти своє бачення проблеми і що вона впоралася із цим непростою завданням, залучивши до свого дослідження нові джерела, критично переосмисливши вже відомі і розставивши свої акценти в політичній біографії великого гетьмана.

У вступі до своєї книжки вона пише: «Мазепа не був ангелом. Він був розумним і талановитим, мав блискучу освіту й пройшов сувору школу життя. Як і будь-яка людина, котра свідомо йде в політику і прагне здобути владу, він був честолюбним, хитрим, без докорів сумління керувався всіма настановами Макіавеллі. Двадцять років він лавірував між ворогуючими угрупованнями старшини та корисливими воеводами. Він підкупляв, догоджав, шукав компроміси, а коли було потрібно — вів жорстоку боротьбу. Уже будучи старою хворою людиною він продовжував чітко триматися за владу, не бажаючи ділити її з будь-ким, свято вірячи у свою перевагу, при цьому не маючи спадкоємця».

А український народ дав йому свою оцінку у прислів'ї: «Від Богдана до Івана не було гетьмана». Очевидно, зовсім не випадково в українській історії з'явилося таке поняття:

«Мазепа-мазепинці-мазепинство», яке стало синонімом боротьби за незалежність України й донині живить нашу історичну пам'ять і національну свідомість.

Олег ПОЛЯНСЬКИЙ,

професор, завідувач кафедри гуманітарних дисциплін ЛДУФК.